

Slavič podrobno zavrača njune trditve in z zgodovinskimi, jezikovnimi ter statističnimi podatki dokazuje, da je Prekmurje pristno slovenska pokrajina. Nato pa v podrobnem opisu osvobojenja zavrača trditve zgoraj omenjenih Hrvatov, češ da se Slovenci za Prekmurje niso nič brigali, marveč le Hrvati in so ga le ti osvobodili. Za dokumentarično važno in nazorno pisano študijo bi bilo mnogo bolje, če bi se sploh ne ozirala na take naivne nacionalistične zelote, ki se hočejo košatiti celo na račun svojih bratov v lastni državi; avtor naj bi marveč ne glede nanje podal potek zgodovinskih dogodkov. Tako bi se v članku lahko izognil razmetanosti in raztrganosti, ki moti. Drugi članek istega avtorja nam kaže potek dela, ki ga je opravila naša delegacija (njen član je bil tudi pisatelj sam) na mirovni konferenci v Parizu in pri mednarodni razmejitveni komisiji. Delegacija je morala odstranjevati velike ovire, ki jih je nagosto porazstavila lokavost madžarskih zastopnikov, zlasti njih znanstvenih ekspertov, slavistov Melicha in Mikole. Po svoje zanimiv je članek *Franje Baša* (Narodopisni položaj Slovenske krajine), ki prinaša več kot obeta naslov, saj skuša prodreti tudi v psiho prekmurskega človeka in znanstveno opredeliti n. pr. odnos prekmurskega malega človeka do zemlje — stvar, ki je za nas alpske Slovence najteže umljiva poteza n. pr. v Kranjčevih osebah.

Knjigo zaključuje obširna, po strokah urejena bibliografija o Slovenski krajini, ki jo je zbral *Vilko Novak*. Dodan je tudi zemljevid (Topografski pregled Slovenske krajine). Janez Logar

Janez Samojov: *Zlato tele in druge zgodbe*. Založba Cankarjeve družbe v Ljubljani 1954; 118 strani. — Pisatelj odpira v malih zgodbicah in prizorih vsakdanjega življenja zagrinjalo v bedo človeštva, ki jo povzroča kapitalizem, kruti in brezsrčni malik sodobne družbe. Ljudstvo na potu iz dežele sužnosti v deželo Svobode je pozabilo višje zapovedi in začelo častiti zlato tele kakor nekdanji Izraelci v puščavi. Danes je vse za denar na prodaj: vere, zakoni, umetnost, svetovni nazor (41). Vir zla vidi pisatelj v zasebni lasti, ki je od drugih pridelana, za sebe prisvojena (76); tako se ustvarja neubežna usoda, ki ni več v oblasti človekove volje, kajti interes svojine se pod imenom dobiček izpreminja v tatvino in krade delavcu mladost, družbi pa njeno človeško čutenje. V praksi življenja je le še brezsrčnost, topost in sebičnost, ko se uče ljudje iz knjig, da so podobni Bogu (50). Sličice iz vsakdanjega življenja, bede in siromaštva prehajajo v drugi polovici knjige v alegorije o bodočnosti, ko bo zavlada misel svobode in enake pravice do lasti. Pisatelj se preveč zavija v skrivnost, saj je v Angliji kapital že deloma socializiran, »veliki in mali«, gospodarji in podložniki bodo pa še vedno, tudi če Misel zavlada, kakor nam je znano iz ruskega poskusa. Poudariti je tudi, da je pokazal le elito proletariata in vredno človeštvo, starše in otroke, ki se žrtvujejo, prezrl je pa elito srednjih slojev, ki ni manj človeška, pač pa manj vidna, kajti v vseh slojih ima sodrga zlatega teleta veliko večino.

Pisatelju gre le za človeške vrednote, za obujanje sočutja do bednih in oživljenje socialistične miselnosti. Uživanje je pravica bogatih, zato tudi nekako ironično omenja estetično uživanje sloga (114), občutje mu raste iz misli, ne iz besedne umetnosti, ki je neposredno oblikovanje življenja.

Vidneje se to javlja v alegorijah in basnih, katerih bistvo je interpretacija misli. Zavijanje v skrivnostni alegorični plašč je tudi vzrok slabe proze v takih stavkih: »Moški, ki jo je oplodil, nudeč ji obljube, je izginil... Tisti, ki je povzročil novo življenje, ni bil pozvan od človeške družbe, da prispeva tudi za življenje, ki ga je vzbudil (9)«. Poleg alegorije pisatelj rad uporablja mitične personifikacije abstraktnih pojmov, ki jih piše z veliko začetnico, da jih dvigne v sfero tehtnega in skrivnostnega: Misel, Beda, gora Razmišljanja, strahote Nepoznanega prezirajoč postaneš Človek, Dr. J. Šile

Marijan Marolt, Dekanija Vrhnika. Topografski opis. Umetnostni spomenik Slovenije II. Založilo in izdalo Umetnostno-zgodovinsko društvo v Ljubljani 1929—1934.

Maroltova knjiga je razdeljena po vzoru opisa kamniškega sodnega okraja na sledeče dele: Umetnostno-zgodovinski uvod, opis spomenikov po krajih, stvarne in tiskovne popravke, kazalo imen umetnikov itd., kazalo slik in kazalo krajev in glavnih predmetov. Opis spremlja 129 slik. Vsak kraj obsega literaturo in vire, kratko zgodovino in opis spomenikov po stalnem vzorcu. Več za domačo umetnostno zgodovino važnih spomenikov je obdelanih v tej knjigi prvič, tako bivši kartuzijanski samostan Bistra, cerkev sv. Petra na Dvoru, cerkev na Kurenu, grad in župna cerkev v Polhovem Gradcu, cerkev v Prapročah, cerkvi sv. Jožefa in na Žalostni Gori pri Preserju, cerkev sv. Trojice na Vrhniku in cerkev na Vrzdencu.

Posebno važen je prispevek tega zvezka za zgodovino srednjeveške arhitekture, ki kaže v tem delu Slovenije izredno trdoživost in po zunanjih znakih obvladuje še vso dobo renesanse. Po svojem kulturno-zemljepisnem značaju se nam odkrivajo v ti arhitekturi zvezni členi med srednjeveško in renesansko arhitekturo Gorenjske in ono Krasa. Posebno dolgo, do srede XVII. stol. zidajo rebraste oboke prostejših, ne konstruktivnih oblik, kar je značilen znak bližine Krasa.

Gradivo tega zvezka (spomeniki na Vrzdencu) je važno v drugi vrsti za zgodovino srednjeveškega slikarstva. Spodnja plast slik v ladji na Vrzdencu je druga najstarejša v Sloveniji, vrhnja istotam spada v važno skupino fresk iz prvih desetletij XV. stol., freske v prezbiteriju so pa značilen spomenik 2. pol. XV. stol., ko se poznogotski realizem uveljavlja v družbi tradicionalnega idealizma in se naprednejše oblike kompozicije in posebno gubanja oblek uvajajo pod vplivom in s posnemanjem grafičnih listov.

Ta novi zvezek slovenske umetnostne topografije, ki bo, kadar bo obdelano vse ozemlje, trdna podlaga naši pokrajinski umetnostni zgodovini in bo nedvomno pokazala jasno sliko kulturno zemljepisne vloge Slovenije v preteklosti, je izhajal cela 4 leta. Vedno bolj se kaže potreba po pospeševanju tega važnega znanstvenega podjetja. Toda Umetnostno-zgodovinsko društvo, ki že štirinajst let omogočuje počasno izdajanje teh knjig, danes niti dosedanje oblike prilog Zborniku skoraj ne bo moglo več vzdržati. Vse bolj se čuti potreba po osrednji znanstveni organizaciji, ki bo razpolagala z zadostnimi sredstvi in postavila taka podjetja na trdno podlago. Frst.